

A Szeged-monográfia közügy

Beszélgetés dr. Kristó Gyula sorozatszerkesztővel

A helytörténetírás, a monográfiamegjelenítés reneszánszát éljük. Talán soha ennyi helytörténettel foglalkozó kötet főként nem bábáskodtak városi, községi testületek, soha ennyi tudományos kutató nem fordult a lokális bűvárkodás felé, soha ennyi lelkes amatőr nem gyűjtötte a régmúlt tárgyait, gyártva köréjük teóriákat-legendákat. Vajon, mi ennek a társadalmi méretű mozgalomra szélesedett monográfíadvatnak, helytörténeti kutatásnak a mozgatórugója — kérdeztem dr. Kristó Gyula egyetemi tanártól, a történet-tudományok doktorától, a készülő Szeged története című monográfia sorozatszerkesztőjétől.

— Ez a roppant érdeklődés a történelem, a történeti munkák iránt bizonyos mértékig sajátosan magyar jelenségnek tűnik. Történetészkedő nép vagyunk, az úttörőmozgalom Ismerd meg hazádat! akciói és a Hazafias Népfőnt honismereti mozgalma fogja vitorláiba ezt a jó szleket. De gyökerei társadalmunkba, a szocialista Magyarországra is kapcsolódnak, a film, az irodalom és más művészeti ágak mellett ez is segíti a teljesebb nemzeti önismeret kialakítását. Több, mint hobbi, felnöttek érdeklődés a szűkebb pátria, a bennünket körülvevő földrajzi terület, nép, hagyományok — az ország iránt. Nagyban különbözik a milleneum földuzzadt helytörténetírásától, amikor a nagy, reprezentatív megyei monográfiák az „ezeréves Magyarországot” ünnepezték regionális szinten a polgári nacionalizmus, az úri osztályok múltjának bizonygatása és a kultúrfőlény jegyében. S bár a mai kutatás és helytörténetírás más ideológiai tőről sarjad, ez sem csupa jó és dicséretes munkákat produkál. Kissé divattá vált. Néha bizony egy-egy kötet politikai váltópénz, melyet a „főntől” érkező vendégek kézbe nyomnak: íme, ilyen gazdag és szép a múltunk, érdemek vagyunk a jelenben is a támogatásra! Ilyen eltorzult jó szándékból tették meg a 60 as évek elején például Isaszeg az ország központjává.

— Hogyan áll be ebbe a sorba Szeged? Mi a készülő történeti munka célja, feladata?

— A Szeged története című monográfia nem a magamutogatás jegyében készül. Felmutatjuk a város múltját, de nem akarjuk Szegedből kifarni az ország közepét. A párt- és tanácsi szervek velünk, történészekkel együtt érezték e munka megvalósulásának szükségességét. Az egészséges lokálpatriotizmus éppúgy mozgatója, lendítője volt egy korszerű, modern monográfia megszületésének, mint az oktató-nevelő munka, a szocialista gondolkodás követelménye. Munkánk nem leíró, descriptív anyag lesz, hanem ötkötetes elemző történeti munka, mely a kezdeti emlékektől szinte a megjelenés pillanatáig kíséri a város történetét. A kötetek szerkesztésénél szerencsésen találkozott a tudományos kutatás lehetősége és az a természetes emberi igény, miszerint figyelmünk érdeklődésben pásztázza a közelmúlt eseményeit. Ennek alapján a város története fordított piramishoz hasonlítható: a régmúltba kevesebb forrásanyag vezet, a közelmúlt vizsgálatalánál a források özöne áraszt el bennünket. Ebből következik, hogy két kötet tárgyalja az 1849 előtti korszakot és három az 1849 utáni. Az első kötet a kezdetektől 1836-ig, a török kivonulásáig kíséri a város történetét; a második kötet a szabadságharc bukásával ér véget; a harmadik kötetben 1849 augusztusától 1919 nyaráig kísérelhetjük nyomon az eseményeket; a negyedik kötetben az ellenforradalmi korszak negyedszázada kapott helyet; míg az ötödik kötet 1944. október 14-

ével indít, s 1980-ban fejezi be Szeged történetének föltérképezését. Szerencsés periodizációnak érzem, mert a kötetek fontos fordulópontokat ragadnak meg így a történelmi események fejlődésükben kísérhetők nyomon, egy-egy kötet egy-egy korszak egészét ragadja meg.

— Mikor vehetjük kézbe a köteteket?

— Elképzeléseink szerint 1983. és 86. között, három-négy év alatt szeretnénk az öt kötetet viszonylag gyors egymásutánban megjelentetni, ezzel is jelezve összetartozásukat, a sorozatjellegét. Elképzelésünk, hogy mire az olvasó végigragta magát egy kötetben, már kopogtassunk a másikkal.

— Milyen szellemi bázisra épül ez a hatalmas kutatómunkát, rendszerezést és feldolgozást igénylő vállalkozás?

— A párt- és tanácsi szervek részéről mutatkozó igény a monográfia megírására élt a szegedi kutatókban is, s e kettő találkozott és összefonódott. A szegedi egyetemek, főiskolák és más helyi intézmények kutatói már részt vettek különböző helytörténeti munkákban itt is, de szerepet vállaltak más megyékben készülő monográfiákban. Edig hiányzott a határozott közleledés, mely egy székérbe fogta a város érdekeit és a kutatók szellemi energiáit. Amikor a hetvenes évek közepén konkrétan megfogalmazódott a Szeged története című monográfia elkészítése, nyilvánvaló volt, hogy haszonnal járt mindenki számára a sok vendégzereplés előtanulmány, tapasztalatszerzés. Hiszen Szeged történetének megírása óriási feladat — egész története során e tájegység központja volt, kisugárzott a környező vidékekre. Történeti monográfiánk minden egyes kötetének külön szerkesztője van aki kötetéért teljes politikai és szakmai felelősséggel tartozik. Mindenki maga dönti el, kikkel dolgozik együtt. Elsősorban természetesen szegedi, illetve megyei szakemberek munkáira számíthatunk, de nem száműztük a fővárosi kutatókat sem. A mi mo-

nográfiaink már ezzel is országos ügyvé vált, felkeltette az MTA, az ELTE, az Országos Levéltár és egyéb tudományos műhelyek — az egész történeti-közvélemény figyelmét. A szerzők, előtanulmány-írók, bedolgozók száma megközelíti a százat. A szerkesztők feladata, hogy a különböző kutatói habitusokat, megnyilatkozásokat, stílusokat egy cél érdekében, nagyon odafigyelve, segítséget adva, egységes egészévé ötvözzék. A kérdés önként adódik: miért ilyen sokan készítik ezt a munkát? A válasz summásan: *igyekezzünk maximális szakszerűségre törekedni, tudományos szinten szeretnénk kielégíteni a széles igényeket: 1255 nyomdai íven tudományos, szakszerű történeti munkát igyekezzünk asztalra tenni.*

— Tematikájában mit képes átfogni ez a terjedelmében, időben hatalmas munka?

— Igyekezzünk a korszakokat a maguk megfogható teljességében feldolgozni. A múlt életjelenségeit vizsgáljuk a régészeti, néprajzi emlékek, írott történeti források alapján. A komplexitásra törekszünk, minden kötet a vizsgált korról teljes kultúrtörténeti képet kíván nyújtani. Feldolgozzuk az irodalomtörténet, a népművészet, a színház-, a zene- és művészettörténet, az iskolaügy, a közoktatás, a sajtó stb. adalékait — mindent, ami föllelhető a múlt élettevékenységeiből.

— A kutatók kezeliügyében van-e minden forrás, vannak-e fehér foltok a rendelkezésre álló, feldolgozandó anyagot ismerve?

— Sem az öt kötet szerkesztő, sem a többi szerző önmagában nem képes minden forrásanyagot felkutatni. Sok tárgyi emlék, dokumentum magánkézben van, az élő emberi emlékezet egész századunkat átfogó szellemi tartalékairól és háterszágáról nem is beszélve. Ezekre a kincsekre szükségünk van, meg kell találnunk a módját, hogy ez a nagyszabású munka a városnak és vidékének közügye legyen. Számítunk az úttörőszövetség, a KISZ, a HNF és más társadalmi szervezetek és intézmények segítségére, anyagfeltáró munkájára. Különösen érdekelnek bennünket a két háború közötti illegális munkásmozgalom dokumentumai, az olyan nagy emlékeztető emberek, akik aktív részesei voltak ennek a harcnak, valamint Szeged felszabadulás utáni történetének részesei. formálói Hiszen csak így lehet a Szeged története című monográfia az egész lakosság közügye.

TANDI LAJOS

Kifagytak az ekék a földekről, csendes már a határ. — Papp István messze lakik? — kérdezem az úton ácsorgó, fázósan összehúzódo biciklistól.

— Túl a falun... Térváron... Ráakad a házára könnyen. Kukoricaszárkúp van a kert végében, kívül a kerítésen.

Csodálkozom a válaszon, meg is jegyzem:

— A kövesút felől van a ház vége?

Magyarázatot csak Papp Istvántól, egykori téesselnőktől kapok.

— A lankás oldalra kerültek a porták, mert áradáskor a Tisza egészen eddig kijött. Innen folyt tovább a víz Pancsováig. A házak ezért a tetőre épültek. Nyáron a lapályon kövér fű termett, épp a legjobb a jószágoknak.

— Furcsa, hogy a kertek alól, a jószágudvaron át lehet csak a házba bejutni.

— Itt már így szokás.

A vaskályhában ropog a tűz. A meleg szobában üldögél Papp István és felesége.

— Laknak-e még sokan a régiek közül Térváron?

— Elfogynak az emberek. Sokan beköltöztek Szigetbe. Talán 13 házban laknak még itt, jórészt öregek.

— Idézzük fel a múltat — javasolom.

— 1959 tavaszán kezdődött a téesszervezés, s ősszel már meg is alakult az Újtérvári Termelőszövetkezet. Azért választották ezt a nevet, mert korábban is volt már itt téész — emlékezik Papp Pista bácsi. — Az alapító

Dohánykunokái

okiratok szerint a 321 hold föld és 62 hold állami tartálékföld volt a közös „birtoka”. Hatvan család fogott össze. Kis közösség voltunk, de nagyon összetartottunk.

— Mit termeltek, hogyan gazdálkodtak?

— Nagyon jó feketeföld az itteni. Búza, árpa, cukorrépa, napraforgó, kukorica, paprika, mind szépen termett. Dolgoztak a családtagok is. Volt 8-10 fogatosunk, azok szántottak, vetettek, fuvaroztak. Mindig tudtak fizetni. A környéken nálunk volt a legmagasabb az osztalék.

— Később, 1964-ben egyesültek a tiszaszegietiekkel.

— Kis csoport voltunk, fejleszteni nem tudtunk. Ígérték ugyan kölcsönt, de egy fillért se mertünk felvenni. Akkoriban nagyon féltünk az adósságtól, esetleg nem tudjuk visszafizetni, s aztán oda a biztosnak látszó jövedelmünk. Persze az is baj volt, hogy közülünk alig értett valaki a gépekhez. Így csak egy traktort vetünk.

— Istállót csak egy szerfásat építettek a régi téesszen, pedig jószág volt elég. Az egyesülés után szarvasmarhatelep, sertés-kombinát, s üvegház is készült. Sok-sok gépet vásároltak, hogy